

### บทที่ 3

#### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย(Descriptive Research) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การอุปถัมภ์จากครอบครัว และการบริการสุขภาพในชุมชน กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

#### ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีเขตที่อยู่ในเกณฑ์ทั้งสิ้น 15 เขต ได้แก่ เขตพระนคร เขตบางคอแหลม เขตดุสิต เขตบางซื่อ เขตพญาไท เขตราชเทวี เขตห้วยขวาง เขตบางเขน เขตดอนเมือง เขตจตุจักร เขตคลองเตย เขตบางกอกน้อย เขตบางพลัด เขตภาษีเจริญ และเขตบางขุนเทียน ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่กับครอบครัว โดยมีบุคคลในครอบครัวซึ่งได้แก่ บุตรหลาน หรือญาติ อย่างน้อย 1 คน อาศัยอยู่ด้วยเป็นประจำ (ยกเว้นการไปทำกิจวัตรที่อื่นนานๆครั้ง)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 10 เขต ที่อาศัยอยู่กับครอบครัว โดยมีบุคคลในครอบครัวซึ่งได้แก่ บุตรหลาน หรือญาติ อย่างน้อย 1 คน อาศัยอยู่ด้วยเป็นประจำ (ยกเว้นการไปทำกิจวัตรที่อื่นนานๆครั้ง)

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

**ขั้นที่ 1** กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มีตัวแปรที่นำมาศึกษา 15 ตัวแปร และในการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวแปรแบบการถดถอยพหุคูณนั้น จะต้องใช้ขนาดตัวอย่าง อย่างน้อย 20 เท่าของตัวแปรที่ศึกษา (Kerlinger and Pedhazur, 1973) ซึ่งคำนวณได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 300 คน

**ขั้นที่ 2** สุ่มเขต ด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) โดยการจับฉลากแบบไม่คืนที่ (Sampling without replacement) จากพื้นที่เขตกรุงเทพมหานครที่มีขนาดครัวเรือนในชุมชนแออัด มากกว่า 500 ครัวเรือนขึ้นไปที่มีอยู่จำนวน 15 เขต มาจำนวน 10 เขต ได้แก่ เขตดุสิต เขตบางซื่อ เขตพญาไท เขตห้วยขวาง เขตจตุจักร เขตบางคอแหลม เขตดอนเมือง เขตคลองเตย เขตพระนคร และเขตบางกอกน้อย

**ขั้นที่ 3** สุ่มชุมชน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) จากชุมชนแออัด ที่มีขนาดครัวเรือนในชุมชนแออัด มากกว่า 500 ครัวเรือนขึ้นไป ของพื้นที่เขตกรุงเทพมหานครทั้ง 10 เขต โดยไม่ให้ซ้ำเขต ได้ 10 ชุมชน มีดังนี้ ชุมชนสุคันธาราม ชุมชนตึกแดงเขต 1,2,3 ชุมชนหลังวัดไผ่ตัน ชุมชนโรงปูน ชุมชนเสนานิคม 2 ชุมชนพระยาไกรระยะ 3 ชุมชนตลาดบางเขน ชุมชนสุเหร่าบ้านดอน ชุมชนบ้านพานถม-บ้านหล่อ ชุมชนตรอกไผ่-บางเสาธง

**ขั้นที่ 4** เลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสำรวจบ้านที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับบุตรหลาน หรือญาติ คัดเลือกตามเกณฑ์ แล้วทำการสุ่มอย่างมีระบบ (Systemic Sampling) โดยหาช่วงการสุ่ม (Sampling Interval) ตามสูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2538: 88)

$$i = N/n$$

เมื่อ N คือ ขนาดของประชากรในแต่ละชุมชน

n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้ตามสัดส่วนแต่ละชุมชน

**ขั้นที่ 5** ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชุมชนตามสัดส่วนให้ได้ครบ 300 คน ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

**ตารางที่ 1** จำนวนประชากร กลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามชุมชน

เขต	ชื่อชุมชน	จำนวน ครัวเรือน (หลังคาเรือน)	จำนวน ผู้สูงอายุใน แต่ละชุมชน (คน)	จำนวน กลุ่มตัวอย่างใน แต่ละชุมชน (คน)
ดุสิต	สุคันธาราม	1,450	560	53
บางซื่อ	ตึกแดงเขต1,2,3	745	140	13
พญาไท	หลังวัดไผ่ตัน	600	98	9
ห้วยขวาง	โรงปูน	900	166	16
จตุจักร	เสนานิคม 2	1,200	430	40
บางคอแหลม	พระยาไกรระยะ 3	1,400	410	39
ดอนเมือง	ตลาดบางเขน	556	80	8
คลองเตย	ชุมชนสุเหร่าบ้านดอน	1,300	565	53
พระนคร	บ้านพานถม-บ้านหล่อ	1,000	388	36
บางกอกน้อย	ตรอกไผ่-บางเสาธง	1,000	350	33
รวมทั้งหมด		10,151	3,187	300

## เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

### การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีทั้งหมด 4 ชุด ประกอบด้วย

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะให้เติมข้อความลงในช่องว่างและแบบคำถามปลายปิด ประกอบด้วยกลุ่มคำถามตามตัวแปรที่ศึกษาดังนี้

ข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และลักษณะครอบครัว จำนวน 5 ข้อ

การทำงานเพื่อการเลี้ยงชีพ จำนวน 5 ข้อ ตั้งแต่ข้อ 5-9 ประกอบด้วยข้อคำถามที่ครอบคลุมถึงการยังคงพบการทำงานโดยพิจารณาการทำงานที่ก่อให้เกิดรายได้มากกว่า 2,000 บาท/เดือน ความมั่นคงในงาน ความเพียงพอของรายได้ และความพอใจในงานนั้น โดยมีคะแนนรวม 0 - 8 คะแนน การให้คะแนนเป็นดังนี้

ข้อ 5 ถ้าตอบใช่ ให้ 1 คะแนน

ถ้าตอบไม่ใช่ ให้ 0 คะแนน

ข้อ 6 ถ้าตอบมั่นคงมาก ให้ 2 คะแนน

ถ้าตอบมั่นคงปานกลาง ให้ 1 คะแนน

ถ้าตอบมั่นคงน้อย ให้ 0 คะแนน

ข้อ 7 ถ้าตอบมากกว่า 2,000บาท/เดือน ให้ 1 คะแนน

ถ้าตอบน้อยกว่า 2,000บาท/เดือน ให้ 0 คะแนน

ข้อ 8 ถ้าตอบมีเหลือเก็บ ให้ 2 คะแนน

ถ้าตอบมีพอใช้ ให้ 2 คะแนน

ถ้าตอบไม่พอใช้ ให้ 0 คะแนน

ข้อ 9 ถ้าตอบมาก ให้ 2 คะแนน

ถ้าตอบปานกลาง ให้ 2 คะแนน

ถ้าตอบน้อย ให้ 0 คะแนน

เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนน เป็นดังนี้

คะแนน 8 หมายถึง คงพบการทำงานเพื่อการเลี้ยงชีพสูง

คะแนน 1-7 หมายถึง คงพบการทำงานเพื่อการเลี้ยงชีพปานกลาง

คะแนน 0 หมายถึง ไม่ได้คงพบการทำงานเพื่อการเลี้ยงชีพ

สุขภาพอนามัย จำนวน 6 ข้อ ตั้งแต่ข้อ 10-15 ประกอบด้วยข้อคำถามที่ครอบคลุมถึงการรับรู้สุขภาพตนเองในปัจจุบัน โรคประจำตัว การรับประทานอาหาร การนอนหลับ การออกกำลังกาย และความแข็งแรง โดยมีคะแนนรวม 0 - 10 คะแนน การให้คะแนนเป็นดังนี้

- ข้อ 10 ถ้าตอบแข็งแรงดี ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบไม่ค่อยแข็งแรง ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบไม่แข็งแรงเลย ให้ 0 คะแนน
- ข้อ 11 ถ้าตอบไม่มี ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบมี ให้ 0 คะแนน
- ข้อ 12 ถ้าตอบได้ตามปกติ ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบได้น้อยกว่าปกติ ให้ 0 คะแนน
- ข้อ 13 ถ้าตอบหลับได้ 6 ชั่วโมงขึ้นไป ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบหลับได้ 3-5 ชั่วโมง ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบนอนไม่ค่อยหลับ ให้ 0 คะแนน
- ข้อ 14 ถ้าตอบไม่เห็นด้วย ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบไม่แน่ใจ ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบเห็นด้วย ให้ 0 คะแนน
- ข้อ 15 ถ้าตอบทำสม่ำเสมอ ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบทำไม่สม่ำเสมอ ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบไม่ได้ทำเลย ให้ 0 คะแนน

เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนน เป็นดังนี้

- คะแนน 7-10 หมายถึง การรับรู้สุขภาพตนเองว่าแข็งแรงดี  
 คะแนน 4-6 หมายถึง การรับรู้สุขภาพตนเองว่าไม่ค่อยแข็งแรง  
 คะแนน 0-3 หมายถึง การรับรู้สุขภาพตนเองว่าไม่แข็งแรงเลย

กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย จำนวน 3 ข้อ ตั้งแต่ข้อ 16-18 ประกอบด้วยข้อคำถามที่ครอบคลุมถึงการมีบ้านหรือที่ดินเป็นของตนเอง มีห้องพักเป็นสัดส่วน โดยมีคะแนนรวม 0 - 6 คะแนน การให้คะแนนเป็นดังนี้

- ข้อ 16 ถ้าตอบเป็นบ้านของตนเอง ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบอาศัยบุตรหลานหรือญาติสนิทอยู่ ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบเช่าบ้านผู้อื่นอยู่ ให้ 0 คะแนน
- ข้อ 17 ถ้าตอบมีห้องเป็นสัดส่วนชัดเจน ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบอยู่รวมกันแต่มีบริเวณเฉพาะ ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบอยู่รวมกับผู้อื่นโดยไม่มีบริเวณเฉพาะ ให้ 0 คะแนน

- ข้อ 18 ถ้าตอบมีที่บ้านที่อยู่ปัจจุบันและที่อื่นอีก ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบมีเฉพาะที่บ้านที่อยู่ปัจจุบัน ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบไม่มีเลย ให้ 0 คะแนน

เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนนเป็นดังนี้

- คะแนน 5-6 หมายถึง มีความมั่นคงมาก  
 คะแนน 3-4 หมายถึง มีความมั่นคงปานกลาง  
 คะแนน 0-2 หมายถึง ไม่มั่นคง

การมีส่วนร่วมในชุมชน จำนวน 4 ข้อ ตั้งแต่ข้อ 19-22 ประกอบด้วยข้อคำถามที่ครอบคลุมถึงการเป็นสมาชิก และการเข้าร่วมในชมรมกลุ่มต่างๆ ความรู้สึกว่าตนเองมีประโยชน์และพอใจต่อชุมชนที่อยู่อาศัย โดยมีคะแนนรวม 0 - 8 คะแนน การให้คะแนนเป็นดังนี้

- ข้อ 19 ถ้าตอบเป็นมากกว่า 2 แห่ง ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบเป็น 1 แห่ง ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบไม่เป็นเลย ให้ 0 คะแนน
- ข้อ 20 ถ้าตอบทุกครั้ง ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบบางครั้ง ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบไม่เข้าร่วมเลย ให้ 0 คะแนน
- ข้อ 21 ถ้าตอบมาก ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบปานกลาง ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบน้อย ให้ 0 คะแนน
- ข้อ 22 ถ้าตอบมาก ให้ 2 คะแนน  
 ถ้าตอบปานกลาง ให้ 1 คะแนน  
 ถ้าตอบน้อย ให้ 0 คะแนน

เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนนเป็นดังนี้

- คะแนน 6-8 หมายถึง มีส่วนร่วมมาก  
 คะแนน 3-5 หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง  
 คะแนน 0-2 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย

**ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์การอุปถัมภ์จากครอบครัว** ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า จากเอกสาร วารสาร งานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการอุปถัมภ์จากครอบครัว โดยเฉพาะตามแนวคิดทฤษฎีการปรับตัวของ Roy (อ้างถึงในจินตนา ยูนิพันธ์, 2529: 160-174)

2. กำหนดคำจำกัดความและโครงสร้างเนื้อหาตัวแปร การอุปถัมภ์จากครอบครัวตามแนวคิดทฤษฎีการปรับตัวของ Roy หมายถึง การรับรู้หรือการรายงานของผู้สูงอายุเกี่ยวกับสิ่งที่ครอบครัวกระทำต่อตนเอง หรือการกระทำของครอบครัวที่มุ่งสู่การประคับประคองแก่ผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตด้านต่างๆของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยการอุปถัมภ์จากครอบครัวตามความต้องการของผู้สูงอายุ 4 ด้านคือ ด้านสรีรวิทยา ด้านอัตมโนคติ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านความสัมพันธ์ซึ่งพาระหว่างกัน

3. ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุจำนวน 6 ท่านในชุมชนแออัด 2 ชุมชนที่ไม่ตกอยู่ในกลุ่มตัวอย่างที่เลือกไว้ คือชุมชนวัดมะกอก และชุมชนคลองเปรมประชาพัฒนา โดยใช้คำถามปลายเปิดถามผู้สูงอายุถึงกิจกรรมใดบ้างที่บุตรหลานทำให้แล้วท่านรู้สึกมีความสุข เพื่อนำมาสร้างข้อคำถามในการวิจัย คำตอบที่ได้จากการรายงานของผู้สูงอายุคือ การได้รับประทานอาหารร่วมกัน หุงหาอาหารให้ ซักเสื้อผ้าให้ ให้เงินใช้ ชื่อของชอบมาฝาก พุดคุยและเล่นด้วย

องค์ประกอบของแบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 42 ข้อ เป็นคำถามเกี่ยวกับการอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านสรีรวิทยา จำนวน 15 ข้อ ด้านอัตมโนคติ จำนวน 9 ข้อ ด้านบทบาทหน้าที่ จำนวน 8 ข้อ และด้านความสัมพันธ์ซึ่งพาระหว่างกัน จำนวน 10 ข้อ โดยมีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบ Likert scale ในแต่ละข้อคำถามจะมีตัวเลือก 5 ระดับ ในการตอบแบบสัมภาษณ์แต่ละข้อนั้นกำหนดให้ผู้ตอบเลือกตอบได้เพียงคำตอบเดียว โดยผู้วิจัยกำหนดคะแนนดังนี้

คำตอบ	ความหมาย	ค่าคะแนน	
		ข้อความเชิงลบ	ข้อความเชิงบวก
ไม่เป็นจริงเลย	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึก หรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเลย	5	1
เป็นจริงเล็กน้อย	ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึก หรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นบ้างเล็กน้อย	4	2
เป็นจริงครึ่งหนึ่ง	ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึก หรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเพียงครึ่งหนึ่ง	3	3
เป็นจริงส่วนมาก	ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึก หรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเป็นส่วนมาก	2	4
เป็นจริงมากที่สุด	ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึก หรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นมากที่สุด	1	5

การแปรผลคะแนนที่ได้จากการสัมภาษณ์การอุปถัมภ์จากครอบครัว ให้ความหมาย โดยใช้หลักการแปรผลค่าเฉลี่ยดังนี้ (ประคอง กรรณสูต, 2538: 117)

ค่าเฉลี่ย	การแปรผล
4.50-5.00	ผู้สูงอายุได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัวอยู่ในระดับสูงที่สุด
3.50-4.49	ผู้สูงอายุได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัวอยู่ในระดับสูง
2.50-3.49	ผู้สูงอายุได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง
1.50-2.49	ผู้สูงอายุได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ
1.00-1.49	ผู้สูงอายุได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัวอยู่ในระดับต่ำที่สุด

**ชุดที่ 3 แบบสัมภาษณ์การบริการสุขภาพในชุมชน** ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า จากเอกสาร วารสาร งานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการบริการสุขภาพในชุมชน โดยเฉพาะตามแนวคิดทฤษฎีของ Becker et al. (1977: 348)

2. กำหนดคำจำกัดความและโครงสร้างเนื้อหาตัวแปร โดยการบริการสุขภาพในชุมชน หมายถึง การรับรู้ของผู้สูงอายุถึงการมีโอกาส หรือมีแหล่งประโยชน์ที่สามารถเข้ารับบริการทางสุขภาพที่จัดขึ้นในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในเรื่องสุขภาพอนามัย ทั้งทางด้านการรักษาโรคหรือการเจ็บป่วย การดูแลช่วยเหลือที่บ้าน และด้านข้อมูลข่าวสาร

3. ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่งานบริการสุขภาพในชุมชนแออัด ได้แก่ศูนย์บริการสาธารณสุขดินแดง และศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ จำนวน 2 ท่าน โดยสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับบริการทางสุขภาพที่มีให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เพื่อนำมาสร้างข้อคำถามในการวิจัย คำตอบที่ได้จากเจ้าหน้าที่งานบริการทางสุขภาพคือ บริการตรวจรักษาโรค การให้คำแนะนำด้านสุขภาพทั้งจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครชุมชน รวมทั้งหน่วยบริการสุขภาพตามบ้าน

องค์ประกอบของแบบสัมภาษณ์การบริการสุขภาพในชุมชนนี้ ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 10 ข้อ ให้ผู้สูงอายุเลือกตอบ “ใช่” “ไม่ใช่” “ไม่ทราบ” โดยผู้วิจัยกำหนดคะแนนดังนี้

คำตอบ	ความหมาย	ค่าคะแนน	
		ข้อความเชิงลบ	ข้อความเชิงบวก
ใช่	ข้อความนั้นตรงกับ การรับรู้ของผู้สูงอายุ	0	1
ไม่ใช่	ข้อความนั้นไม่ตรงกับ การรับรู้ของผู้สูงอายุ	1	0
ไม่ทราบ	ข้อความนั้นผู้สูงอายุไม่เคยรับรู้	0	0

การแปลผลคะแนนการรับรู้ พิจารณาจากค่าเฉลี่ยดังนี้

ค่าเฉลี่ย	0.80 - 1.00	หมายถึง	มีการรับรู้ ระดับสูง
ค่าเฉลี่ย	0.50 - 0.79	หมายถึง	มีการรับรู้ ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	0.00 - 0.49	หมายถึง	มีการรับรู้ ระดับต่ำ

**ชุดที่ 4 แบบวัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ** ที่ผู้วิจัยปรับปรุงจากแบบวัดของ Neugarten et al. (1961) แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ซึ่งเป็นแบบทดสอบวัดความพอใจในชีวิต Life Satisfaction Index A (LSIA) ประกอบด้วยเนื้อหาด้านทัศนคติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม ต่อโลก และต่อชีวิต ฉบับที่แปลโดยศรีเรือน แก้วกังวาล (2532)

เป็นแบบวัดที่มีจำนวนข้อคำถามเหมาะสมกับช่วงความสนใจ (Attention span) ของผู้สูงอายุ มีทั้งหมด 18 ข้อ โดยมีข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ลำดับตัวเลือก คือ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วย ไม่ตัดสินใจ เห็นด้วย และเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยให้คะแนนด้านบวก 5 ด้านลบ 1 และเรียงคะแนน 4, 3, 2 ตามลำดับความเป็นบวก - ลบ ในการแปลข้อความจากฉบับภาษาอังกฤษนั้น ผู้แปลได้ให้ผู้เชี่ยวชาญทางภาษาตรวจความแม่นยำตรงของการแปล อังกฤษ-ไทย และ ไทย-อังกฤษ แล้วนำไปทดลองใช้และนำมาแก้ไขภาษาให้เป็นภาษาที่ง่าย สามารถสื่อสารกับผู้สูงอายุได้ทุกระดับการศึกษา



แบบวัด LSIA ฉบับภาษาไทยนี้ได้หาค่า Reliability ของคนไทยโดยใช้สูตร Richardson Formula 21 ได้ค่า 0.86 (n = 150) สำหรับค่า Validity ของแบบวัดนี้ มีผู้ทำการศึกษาหลายท่าน อาทิเช่น Lawton(1972) รายงานว่า LSIA มีค่าสหสัมพันธ์ที่ 0.57 กับค่า Philadelphia Geriatric Center Morale Scales และ Lohman(1977) รายงานว่า LSIA มีค่าสหสัมพันธ์ที่ 0.94 กับ Life Satisfaction Index Z (LSIZ) เป็นต้น (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2532: 3)

จากแบบทดสอบ LSIA ของศรีเรือน แก้วกังวาล ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงแก้ไขในด้านสำนวนภาษา ในแต่ละข้อคำถามจะมีตัวเลือก 5 ระดับ ได้แก่ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วย ไม่แน่ใจ เห็นด้วย และเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยผู้วิจัยกำหนดคะแนนดังนี้

คำตอบ	ความหมาย	ค่าคะแนน	
		ข้อความเชิงลบ	ข้อความเชิงบวก
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิดของผู้ตอบทุกประการ	5	1
ไม่เห็นด้วย	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิดของผู้ตอบเป็นส่วนใหญ่	4	2
ไม่แน่ใจ	ผู้ตอบไม่แน่ใจว่ามีความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิดอย่างไรกับข้อความนั้น	3	3
เห็นด้วย	ข้อความนั้นตรงกับความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิดของผู้ตอบ	2	4
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ข้อความนั้นตรงกับความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิดของผู้ตอบทุกประการ	1	5

การแปรผลคะแนนที่ได้จากแบบวัดคุณภาพชีวิต โดยใช้หลักการแปรผลค่าเฉลี่ยดังนี้ (ประคอง กรรณสูต, 2538: 117)

ค่าเฉลี่ย	การแปรผล
4.50-5.00	ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูงที่สุด
3.50-4.49	ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง
2.50-3.49	ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง
1.50-2.49	ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับต่ำ
1.00-1.49	ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับต่ำที่สุด

## การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยหาความตรงตามเนื้อหา และความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การหาความตรงตามเนื้อหา (Content validity) จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจแก้ไขเนื้อหา ภาษา และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ตรวจสอบด้านเนื้อหา ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ พิจารณาสำนวนภาษา ตลอดจนข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข โดยถือเกณฑ์ความเห็นสอดคล้อง และการยอมรับของผู้ทรงคุณวุฒิร้อยละ 80

การแก้ไขเครื่องมือทุกชุด ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาแก้ไข ปรับปรุงเครื่องมือวิจัย โดยทั้งหมดเป็นการแก้ไขความถูกต้อง เหมาะสมของภาษา

2. การหาความเที่ยง (Reliability) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา และแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Tryout) กับผู้สูงอายุในชุมชนแออัดซอยวัดมะกอก เขตพญาไท และชุมชนคลองเปรมประชากรพัฒนา เขตดอนเมือง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 และ 4 หาค่าความเที่ยงโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (ประคอง กรรณสูต, 2535: 47-48) และได้หาค่าความสัมพันธ์ของข้อคำถามเป็นรายข้อกับเครื่องมือทั้งชุด (Corrected Item Correlation) ด้วย ดังรายละเอียดในภาคผนวก ข.

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3 หาค่าความเที่ยงโดยใช้สูตรวิธีของ Kuder Richardson (ประคอง กรรณสูต, 2535: 46-47)

หลังจากนำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างแล้ว ได้นำมาหาค่าความเที่ยงอีกครั้งด้วยวิธีเดียวกัน ได้ผลการหาค่าความเที่ยงดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์การได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัว การบริการสุขภาพในชุมชน และแบบวัดคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

แบบสัมภาษณ์	ค่าความเที่ยงของเครื่องมือ	
	ทดลองใช้ (n=30)	รวบรวมข้อมูลจริง (n=300)
ชุดที่ 2 การได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัว	.97	.96
ด้านสรีรวิทยา	.93	.95
ด้านอัตมโนคติ	.94	.79
ด้านบทบาทหน้าที่	.78	.77
ด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน	.94	.92
ชุดที่ 3 การบริการสุขภาพในชุมชน	.76	.68
ชุดที่ 4 แบบวัดคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	.77	.70

### การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนในการดำเนินการรวบรวมข้อมูล มีดังนี้คือ

1. ผู้วิจัยเลือกผู้ช่วยวิจัย 2 คน ซึ่งเป็นพยาบาลวิชาชีพ ที่มีความเต็มใจในการช่วยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ของการวิจัยครั้งนี้

2. ผู้วิจัยเตรียมผู้ช่วยวิจัยโดย ผู้ช่วยวิจัยจะได้รับคำชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย การคัดเลือกตัวอย่างประชากร รายละเอียดของแบบสัมภาษณ์ และวิธีการสัมภาษณ์ ให้เป็นที่เข้าใจ และผ่านการทดลองการสัมภาษณ์แล้ว

3. ผู้วิจัยติดต่อผู้อำนวยการสำนักพัฒนาชุมชนขอความร่วมมือแจ้งให้เขต และชุมชน แออดที่จะเข้าเก็บข้อมูลทราบเพื่อให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้

4. ไปที่ชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอพบผู้นำชุมชน และอาสาสมัครชุมชน แจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งขอความช่วยเหลือในการอำนวยความสะดวกของการเข้าพื้นที่

5. ผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัย เลือกกลุ่มตัวอย่างที่ตรงตามเกณฑ์และยินดีให้ความร่วมมือแล้วจึงแนะนำตัว พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ ก่อนทำการสัมภาษณ์ ใช้เวลาในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง คนละประมาณ 40 นาที รวมระยะเวลาในการเก็บข้อมูล 4-6 สัปดาห์ ตั้งแต่ 19 มกราคม - 28 กุมภาพันธ์ 2541 ได้แบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์ทั้งหมด 300 ชุด

## การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง มาวิเคราะห์ด้วยระเบียบวิธีทางสถิติ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา การทำงานเพื่อการเลี้ยงชีพ สุขภาพอนามัย กรรณสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย การมีส่วนร่วมในชุมชน ลักษณะครอบครัว นำมาแจกแจงในรูปความถี่ จำนวนเป็นคำร้อยละ

2. จำนวนค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการอุปถัมภ์จากครอบครัวที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การอุปถัมภ์จากครอบครัวตามความต้องการทางด้านสรีรวิทยา การอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านอัตมโนคติ การอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านบทบาทหน้าที่ การอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านความสัมพันธ์ซึ่งพาระหว่างกัน และการบริการสุขภาพในชุมชน กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

3. เปรียบเทียบความแตกต่างของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และลักษณะครอบครัว โดยใช้สถิติ t-test

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยส่วนบุคคล การอุปถัมภ์จากครอบครัว และการบริการสุขภาพในชุมชน กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Coefficient of Correlation) ดังนี้

4.1 คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ กับตัวแปรพยากรณ์ (Inter-Correlation Coefficient) และระหว่างตัวแปรพยากรณ์กับตัวแปรเกณฑ์ (Correlation Coefficient) โดยใช้สูตรของเพียร์สัน ( $r$ ) (ประคอง กรรณสูตร, 2535) โดยแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ คือ

ค่าระหว่าง  $\pm 0.70 - 1.00$  มีความสัมพันธ์สูง

ค่าระหว่าง  $\pm 0.30 - 0.69$  มีความสัมพันธ์ปานกลาง

ค่าระหว่าง  $\pm 0.00 - 0.29$  มีความสัมพันธ์ต่ำ

4.2 ทดสอบความมีนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยทดสอบค่าที่ ( $t$ -test)

4.3 คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Correlation) ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ กับตัวแปรเกณฑ์

4.4 ทดสอบความมีนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ

4.5 ทดสอบความแตกต่างของสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ที่เพิ่มขึ้นจากการเพิ่มตัวพยากรณ์ทีละตัว โดยการทดสอบสถิติส่วนรวมเอฟ (Overall F-test)

4.6 หาค่าคงที่ของสมการพยากรณ์

4.7 หาค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของสมการพยากรณ์

4.8 สร้างสมการพยากรณ์ตัวแปรด้วยกลุ่มตัวแปรพยากรณ์ ที่มีนัยสำคัญทางสถิติในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานโดยมีเกณฑ์ คือบังคับตัวแปรให้เข้าทุกตัว (Enter Technique) และเพิ่มตัวแปรเป็นขั้น ๆ (Stepwise Technique) เพื่อยืนยันข้อค้นพบ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science: SPSS) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

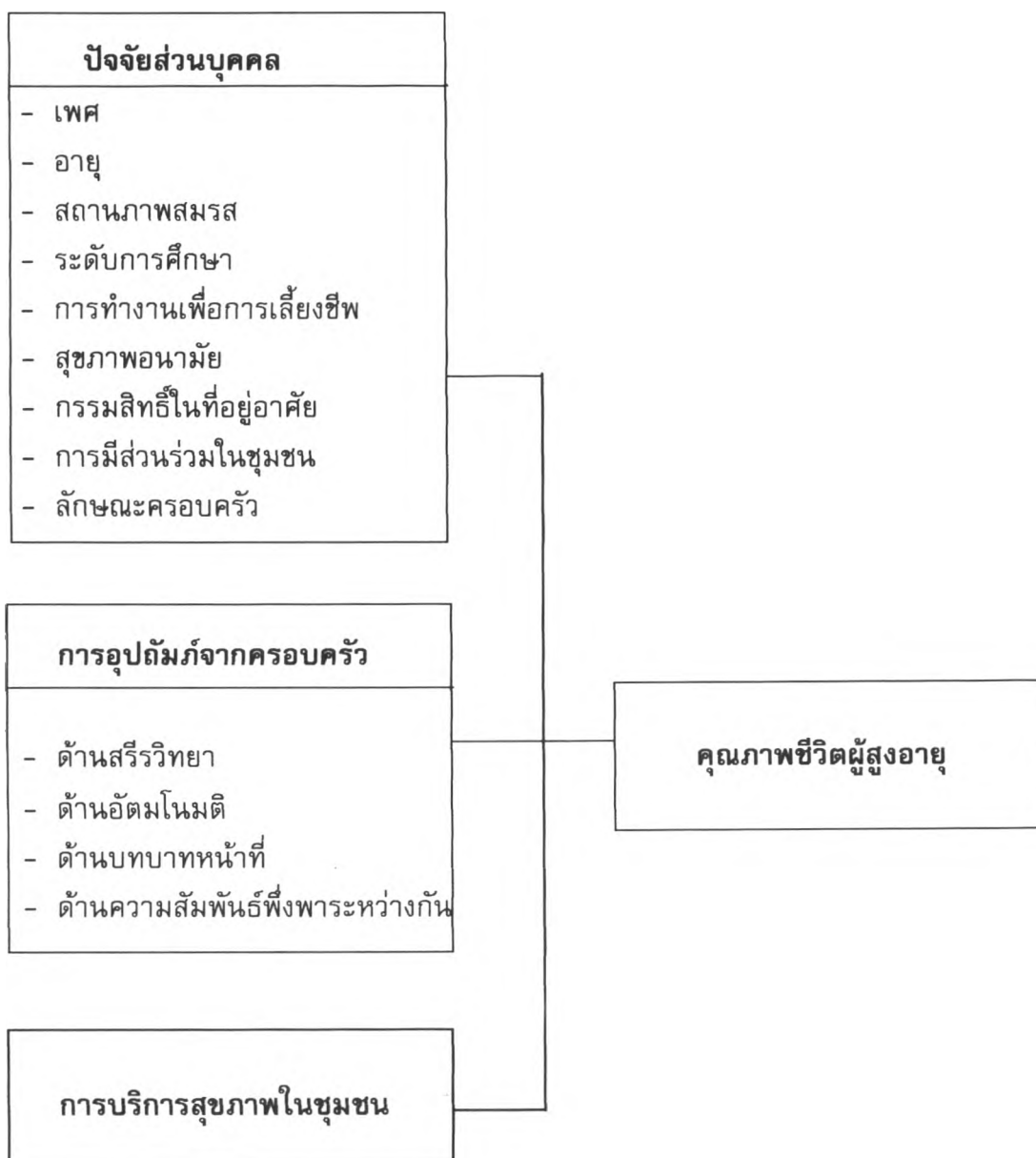
## กรอบแนวคิดในการวิจัย

Neugarten et al. (1961) กล่าวว่าผู้สูงอายุที่มีความพอใจในชีวิตต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะครอบคลุมองค์ประกอบ 5 ด้าน อันประกอบไปด้วย การมีความสุขในการดำเนินชีวิต มีความตั้งใจและอดทนต่อชีวิต การรู้สึกประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ มีอัตมโนคติ มีทัศนคติและอารมณ์ในทางที่ดี คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความรู้สึกของผู้สูงอายุที่มีต่อความรู้สึกพอใจ และความสุขที่ผู้สูงอายุนับรู้ และตัดสินใจด้วยตนเองต่อองค์ประกอบที่เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิต เช่น สภาพทางเศรษฐกิจ สุขภาพ สภาพแวดล้อม การพึ่งพาตนเอง และการทำกิจกรรม (Flanagan, 1978; Berghorn et al., 1981) นอกจากนี้จำเรียง กูรมะสุวรรณ (2532) ยังพบว่า ความสุขและความพึงพอใจของผู้สูงอายุ ยังมีความสัมพันธ์กันในระดับสูงกับปัจจัยด้านสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ ทรัพย์สินของตนเอง ความสำคัญของตนเอง ต่อครอบครัว สุขภาพกาย สุขภาพจิต ระดับการศึกษา และรายได้ เช่นเดียวกับ ประภาพร จินันทุยา (2536) ที่ศึกษาพบว่า การรับรู้เกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ภาวะสุขภาพทั่วไป เพื่อน กิจกรรมทางศาสนาและงานสังคม โอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมในครอบครัว การนอนหลับพักผ่อน และสภาพบ้าน สามารถอธิบายความผันแปรของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้ถึงร้อยละ 49.2

จากผลการวิจัยของโครงการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย ปี 2538 ที่พบว่า ผู้สูงอายุมักจะประสบปัญหาด้านสุขภาพ ดังนั้นถ้าผู้สูงอายุรับรู้ถึงการบริการสุขภาพที่มีให้ในชุมชน จะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นใจ และมีแหล่งประโยชน์ที่สามารถเลือกใช้บริการได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตที่ดีได้

ในส่วนของครอบครัว Beigel et al. (1984) มองเห็นว่าครอบครัวเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่สำคัญที่สุดของผู้สูงอายุ และยังเป็นแหล่งให้การดูแลที่ผู้สูงอายุชื่นชอบ โดยผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลจากครอบครัวในระดับดี จะทำให้ผู้สูงอายุมีการปรับตัวได้ดี และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในทางที่ดีด้วย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้ตัวแปรการอุปถัมภ์จากครอบครัว โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีการปรับตัวของ Roy ทั้ง 4 ด้าน คือ การอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านสรีรวิทยา การอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านอัตมโนคติ การอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านบทบาทหน้าที่ การอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน ซึ่งสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้



ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย